הִלְכוֹת בִּרְכַּת הַפֵּרוֹת סִימָן רִיד רִטּוּ

(ג) * וְאִם דִּלַּג (ד) שָׁם אוֹ מַלְכוּת, (ה) יַחֲזוֹר וִיבָרֵךְ. * [כ]וַאֲפִלּוּ לֹא דִּלַּג אֶלָּא תֵּבַת הָעוֹלָם לְבַד, צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְבָרֵךְ, (ו) דְּמַלְךָ לְבַד אֵינָהּ מַלְכוּת:

ב תּוֹסְפוֹת שָׁם (ד"ה אמר) וְהָרא"ש.

רִטּוּ עֲנִיַּת אָמֵן אַחַר הַבְּרָכוֹת. וּבוֹ ד' סְעִיפִים:

א [א]אֵין עוֹנֶה אָמֵן (א) אַחַר בְּרָכוֹתָיו, אֶלָּא אַחַר שְׁתֵּי בְּרָכוֹת אוֹ יוֹתֵר (ב) שֶׁהֵם סוֹף בְּרָכוֹת. וְנָהֲגוּ לַעֲנוֹת אָמֵן (ג) אַחַר יְהַלְלוּךָ וְאַחַר יִשְׁתַּבַּח. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין עוֹנִין אָמֵן רַק אַחַר בְּרָכַת (ד) בּוֹנֶה (ה) יְרוּשָׁלַיִם בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן, וְכֵן הַמִּנְהָג פָּשׁוּט בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ וְאֵין לְשַׁנּוֹת (תוספות (מס: ד"ה הכל) ומרדכי (פ"ק דפסח) ריש פרק שלשה שאכלו ומהרי"ק שורש (ע"ב) [מ"ב]). וּבִמְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ לַעֲנוֹת אָמֵן אַחַר יְהַלְלוּךָ וְיִשְׁתַּבַּח, יַעֲנֶה גַּם כֵּן אַחַר בְּרָכַת (ה) שׁוֹמֵר עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לָעַד (בית יוסף סימן נ"א (ד"ה ומנהג שנהגו)):

ב [כ]הַשּׁוֹמֵעַ אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל מְבָרֵךְ אַחַת מִכָּל הַבְּרָכוֹת, אַף עַל פִּי (ו) * שֶׁלֹּא שָׁמַע כָּלָּה

א בְּרָכוֹת מ"ה (ע"ב) לְפָרֵשׁ קְרִי"ף (לג:) וְתַרְתֵּב"ם (פ"א הט"ו) וְתַרְבָּ"ץ יוֹנָה (לג: ד"ה הוא) וְהָרא"ש (פ"ו סי' ו) וְתָרְשָׁבָּ"א (מה: ד"ה לא קשיא). ב שָׁם נ"א (ע"ב).

שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה

סִימָן א' סָעִיף קָטָן ס', וְעַיֵּן בְּבִרְכֵי יוֹסֵף (סק"ה) דְּאַף עַל גַּב דְּיוֹצֵא בִּשְׁמִיעָתוֹ אַף בְּלֹא עֲנִיַּת אָמֵן, מִכָּל מָקוֹם לְכַתְּחִלָּה יֵשׁ לַעֲנוֹת אָמֵן, מִכָּל מָקוֹם לְכַתְּחִלָּה יֵשׁ לַעֲנוֹת בְּלֹא עֲנִיַּת אָמֵן, אַחַר הַבְּרָכָה שְׁנִתְכַּוֵּן לָצֵאת בָּהּ וּלְהוֹרוֹת בְּפֹעַל שֶׁהוּא נִתְכַּוֵּן לָצֵאת בָּהּ, וּמַיְמֵי מִירוּשָׁלְמִי פֶּרֶק שִׁלְשָׁה שֶׁאָכְלוּ (פ"ו ה"ג) דִּמְצָנֶה בַּעֲנִיַּת אָמֵן, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁקִּוְּוָה לְהַמְבָרֵךְ שֶׁיִּצְא בַּעֲנִיַּת אָמֵן, וּמְיֻשָּׁב בָּזֶה דִּבְרֵי הָאוֹר זָרוּעַ (ח"א סי' קצח) שֶׁכְּבָר כָּתַב מֹשֶׁה סִימָן קס"ז (סק"ד), עַיֵּן שָׁם. וְכָתַב שֶׁמֵּשָׁם רְאָיָה לְמָה שֶׁכָּתַב בְּפֶרֶק הָרוֹאֶה (פ"ט סי' ג) גַּבֵּי בִּרְכַּת הוֹדָאָה הַזִּכִּיר מַלְכָּא דְּעָלְמָא, עַיֵּן שָׁם, וְכֵן בִּרְבֵנוּ יְרוּחָם (נתיב יג ח"ב) וּבְתַלְמִידֵי רַבֵּנוּ יוֹנָה (מג: ד"ה אמרי) הַזִּכִּירוּ שָׁם גַּם כֵּן מַלְכָּא דְּעָלְמָא, וְעַל כֵּן אֶפְשָׁר דְּקִצּוּר לָשׁוֹן הוּא בְּפֶרֶק כֵּיצַד מְבָרְכִין (פ"ו סי' כג), וְגַם שָׁאר רְאָיוֹתָיו אֵינָן מַכְרָחוֹת כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּסֵפֶר מָגֵן גִּבּוֹרִים (שלטי הגבורים סק"ב). אֲבָל מִירוּשָׁלְמִי מְשֻׁמָּע לְכְאוֹרָה כְּוָותֵיהּ, דְּאִיתָא הָתָם בְּרֵישׁ פֶּרֶק הָרוֹאֶה (פ"ט ה"א) כָּל בְּרָכָה שְׁאֵין בָּהּ מַלְכוּת אֵינָהּ בְּרָכָה, וְהַשְׁתָּא, מִשּׁוּם דִּכְתִיב (תהלים קמה א) 'אֲרוֹמִמְךָ אֱלֹהַי הַמֶּלֶךְ' הֲרֵי דִּבְמָלְךָ לְבַד יָצָא, אַף יֵשׁ לִדְחוֹת, דְּיֵשׁ לְחַלֵּק בֵּין מָלְךָ לְחוּד וּבֵין תֵּבַת הַמֶּלֶךְ, וְאַחַר כָּךְ מָצָאתִי בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ הגר"ז (ס"ב) שֶׁכָּתַב גַּם כֵּן הָכִי דְּיֵשׁ חִלּוּק בֵּין מָלְךָ לְהַמֶּלֶךְ, עַיֵּן שָׁם. וּלְפִי זֶה אַף שֶׁאֵין בָּהּ מַלְכוּת אִם אָמַר הַמֶּלֶךְ דְּהַיְינוּ הַיְדִיעָה, מִסְתַּבְּרָא דְּאֵינוֹ חוֹזֵר בְּהָ"א הַיְדִיעָה, מִסְתַּבְּרָא דְּאֵינוֹ חוֹזֵר:

ב * שֶׁלֹּא שָׁמַע כָּלָּה. עַיֵּן בְּמִשְׁנָה בְּרוּרָה (סק"ו) בְּמֶה שֶׁכָּתְבוּ דְּבָעִינַן שֶׁיִּשְׁמַע הַחֲזָרַת הַשַּׁ"ץ, הוּא דַּעַת הָרא"ש (פ"ח ה"ה) וְתַלְמִידֵי רַבֵּנוּ יוֹנָה (מ: ד"ה כל זמן), וְדֵעָה הַשֵּׁנִיָּה הִיא דַּעַת רַשַׁ"י (נא: ד"ה עונין) וְאוֹר זָרוּעַ (הל' סעודה סי' רי) [וְעוֹד פּוֹסְקִים כְּמוֹ שֶׁצִּיַּנְתִּי בְּשַׁעַר הַצִּיּוּן (סק"ז)]. וּלְכְאוֹרָה הָלֹא זֶה עַל כָּרְחָךְ עָצְמוֹ אֶלָּא דַּוְקָא אַחַר שְׁתֵּי בְּרָכוֹת סְמוּכוֹת, מִכָּל מָקוֹם הָנֵי מִקְרֵי סְמוּכוֹת, וְיִשְׁתַּבַּח סְמוּכָה לְבָרוּךְ שֶׁאָמַר, דְּהָא אָסוּר לְהַפְסִיק וּלְהָשִׁיחַ בֵּין בָּרוּךְ שֶׁאָמַר לְיִשְׁתַּבַּח הַלֵּל לִיהַלְלוּךָ [וּפְסוּקֵי דְּזִמְרָה שֶׁאוֹמְרִים בֵּינֵיהֶם לֹא מִקְרֵי הֶפְסֵק], מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּבְרָכָה אַחֲרוֹנָה שֶׁאַחַר בִּרְכַּת הַנֶּהֱנִין, אַף עַל גַּב דְּאֵיכָּא גַּם כֵּן שְׁתֵּי בְּרָכוֹת אַחַת לְפָנֶיהָ וְאַחַת לְאַחֲרֶיהָ, כֵּיוָן שֶׁאֵין לָהּ אֲחִיזָה עִם בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁהֲרֵי רַשַׁ"י לְהַפְסִיק וּלְדַבֵּר בֵּין הַטְּעִימָה שֶׁאַחַר בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה לְבֵין בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה, הַוְיָא בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה כִּבְרָכָה מְיֻחֶדֶת: (ד) בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם. מִפְּנֵי שֶׁהוּא סוֹף בְּרָכוֹת שֶׁהֵם מִדְּאוֹרַיְיתָא, דִּבְרִכַּת הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב הַוְיָא מְדַרַבָּנָן, (ה) וּכְדֵי לְהַרְאוֹת שֶׁחִלּוּק יֵשׁ בֵּינֵיהֶם לְכָךְ עוֹנִים אַחֲרֶיהָ אָמֵן: (ה) שׁוֹמֵר עַמּוֹ וְכוּ'. אֲבָל אֵין עוֹנִין אַחַר יְרֹאוּ עֵינֵינוּ שֶׁמְּבָרֵךְ בְּעַצְמוֹ, כִּי הִיא אֵינָהּ שַׁיָּךְ לִבְרִכַּת קְרִיאַת שְׁמַע וְהַוְיָא כִּבְרָכָה מְיֻחֶדֶת: ב (ו) שֶׁלֹּא שָׁמַע כָּלָּה. אֶלָּא שָׁמַע רַק (ו) שֶׁמְּזַכִּיר הַשֵּׁם

בַּאֵר הַיטֵב

תְּפִלִּין וְסֻכָּה, מְבָרֵךְ אַחַר שֶׁנִּתְעַטֵּף, אֲבָל אִם שָׁחַט אוֹ כִּסָּה אוֹ מָל בְּלֹא בְּרָכָה אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ אַחַר עֲשִׂיָּה, וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, עַיֵּן מָגֵן אַבְרָהָם. (ריש הסימן). וְעַיֵּן בְּסֵפֶר אֶבֶן הָעֹזֵר שְׁתֵּמָה עַל פְּסַק שֻׁלְחָן עָרוּךְ בְּאֹם דִּלַּג מִלַּת הָעוֹלָם דְּצָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְבָרֵךְ, עַיֵּן שָׁם:

א (ו) יְרוּשָׁלַיִם. שֶׁהִיא סוֹף בְּרָכוֹת שֶׁהֵם מִדְּאוֹרַיְיתָא, דְּהַשּׁוֹב וְהַמֵּטִיב דִּרַבָּנָן:

בְּאוּר הֲלָכָה

א * וְאִם דִּלַּג שָׁם אוֹ מַלְכוּת וְכוּ'. וְאַף דִּלְעִנְיַן בְּרָכָה אֵינוֹ יוֹצֵא בִּשְׁתֵּיהֶם, מִכָּל מָקוֹם יֵשׁ חִלּוּק בֵּינֵיהֶם לְעִנְיַן 'לֹא תִּשָּׂא', דִּבְרָכָה בְּשֵׁם בְּלֹא מַלְכוּת נִמְי יֵשׁ בָּהּ מְשׁוּם 'לֹא תִּשָּׂא' [פְּרִי מְגַדִּים בַּפְּתִיחָה (ס"ק טו) בְּשֵׁם בֵּית יוֹסֵף וב"ח], אֲבָל בְּמַלְכוּת בְּלֹא שֵׁם אֵינוֹ עוֹבֵר, דְּלֹא תִּשָּׂא אֶת שֵׁם ה'' וְגוֹ' כְּתִיב, מַה שֶּׁאֵין כֵּן מַלְכוּת [דֶּרֶךְ פִּקּוּדֶיךָ מִצְוַת עֲשֵׂה ל', עַיֵּן שָׁם]:

* וְאַפְלוּ לֹא דִּלַּג אֶלָּא תֵּבַת הָעוֹלָם לְבַד וְכוּ'. וּכְסָפֵר אֶבֶן הָעוֹזֵר הָעֲלָה דְּדָבָר זֶה קָפֵק הוּא, וְעַל כֵּן מְפָקָּק לֹא יַחֲזוֹר וִיבָרֵךְ, עַיֵּן שָׁם. וְהִנֵּה מַה שֶּׁהֶעֱלָה דְּמַהֲרִא"ש מְשֻׁמָּע גַּם כֵּן הָכִי בִּבְרָכוֹת דַּף מ' (פ"ו סי' כב) דְּאֵינוֹ לְעִיכּוּבָא בְּדִיעֲבַד מִדְּלֹא הִזְכִּיר רַק רַחֲמָנָא מַלְכָּא, הִנֵּה בְּפֶרֶק הָרוֹאֶה (פ"ט סי' ג) גַּבֵּי בִּרְכַּת הוֹדָאָה הִזְכִּיר מַלְכָּא דְּעָלְמָא, עַיֵּן שָׁם, וְכֵן בִּרְבֵנוּ יְרוּחָם (נתיב יג ח"ב) וּבְתַלְמִידֵי רַבֵּנוּ יוֹנָה (מג: ד"ה אמרי) הִזְכִּירוּ שָׁם גַּם כֵּן מַלְכָּא דְּעָלְמָא, וְעַל כֵּן אֶפְשָׁר דְּקִצּוּר לָשׁוֹן הוּא בְּפֶרֶק כֵּיצַד מְבָרְכִין (פ"ו סי' כג), וְגַם שְׁאָר רְאָיוֹתָיו אֵינָן מַכְרָחוֹת כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּסֵפֶר מָגֵן גִּבּוֹרִים (שלטי הגבורים סק"ב). אֲבָל מִירוּשָׁלְמִי מְשֻׁמָּע לְכְאוֹרָה כְּוָותֵיהּ, דְּאִיתָא הָתָם בְּרֵישׁ פֶּרֶק הָרוֹאֶה (פ"ט ה"א) כָּל בְּרָכָה שְׁאֵין בָּהּ מַלְכוּת אֵינָהּ בְּרָכָה, וְהַשְׁתָּא, מִשּׁוּם דִּכְתִיב (תהלים קמה א) 'אֲרוֹמִמְךָ אֱלֹהַי הַמֶּלֶךְ' הֲרֵי דִּבְמָלְךָ לְבַד יָצָא, אַף יֵשׁ לִדְחוֹת, דְּיֵשׁ לְחַלֵּק בֵּין מָלְךָ לְחוּד וּבֵין תֵּבַת הַמֶּלֶךְ, וְאַחַר כָּךְ מָצָאתִי בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ הגר"ז (ס"ב) שֶׁכָּתַב גַּם כֵּן הָכִי דְּיֵשׁ חִלּוּק בֵּין מָלְךָ לְהַמֶּלֶךְ, עַיֵּן שָׁם. וּלְפִי זֶה אַף שֶׁאֵין בָּהּ מַלְכוּת אִם אָמַר הַמֶּלֶךְ דְּהַיְינוּ הַיְדִיעָה, מִסְתַּבְּרָא דְּאֵינוֹ חוֹזֵר בְּהָ"א הַיְדִיעָה, מִסְתַּבְּרָא דְּאֵינוֹ חוֹזֵר

מִשְׁנָה בְּרוּרָה

מַלְכוּת, וְכוֹלְהוּ בְּחָתְרָה דְּרֵאשׁוֹנָה גְּרִירָא, וְעַיֵּן שָׁם עוֹד תֵּרוּצִים:

(ג) וְאִם דִּלַּג וְכוּ'. אֲבָל אִם דִּלַּג (ו) תֵּבַת אַתָּה אֵינוֹ מְעַכֵּב בְּדִיעֲבַד: (ד) שֵׁם וְכוּ'. הַיְנוּ שֶׁלֹּא אָמַר כְּלָל אַזְכָּרָה, (ה) אֲבָל אִם אָמַר אַזְכָּרָה אַחַת כְּגוֹן 'אֲדֹנָי' (ג) אוֹ 'אֱלֹהֵינוּ', יָצָא: (ה) יַחֲזוֹר וִיבָרֵךְ. הַמַּחֲבֵר מְיַרֵי לְעִנְיַן פְּתִיחַת הַבְּרָכָה דְּאִית בָּהּ שֵׁם וּמַלְכוּת, וְהוּא הַדִּין לְעִנְיַן בְּרָכָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חֲתִימָה, אִם דִּלַּג הַשֵּׁם בַּחֲתִימָה (ז) הֲרֵי כְּלֹא חָתַם כְּלָל: (ו) דְּמַלְךָ לְבַד וְכוּ'. וּכְסָפֵר אֶבֶן הָעוֹזֵר הָעֲלָה דְּחוֹלֵק עַל זֶה, וְעַיֵּן בְּבֵאוּר הֲלָכָה (ד"ה ואפילו) מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ בָּזֶה:

א (א) אַחַר בְּרָכוֹתָיו. רְצוֹנוֹ לוֹמַר אַחַר כָּל בְּרָכָה מֵיְחֶדֶת שֶׁהוּא מְבָרֵךְ, אוֹ אֲפִלּוּ אַחַר שְׁתֵּי בְּרָכוֹת (ו) כָּל שֶׁאֵינָם סְיוּם בְּרָכוֹת אֵין עוֹנֶה בְּצַעֲמוֹ אַחֲרֵיהֶם אָמֵן, דְּאִיתָא בִּגְמָרָא (ברכות מה:) כָּל הָעוֹנֶה אָמֵן אַחַר בְּרָכוֹתָיו הֲרֵי זֶה מְגַנֶּה. וְהִנֵּה מִלְּשׁוֹן הַגְּמָרָא מַשְׁמַע דְּלֹא עָשָׂה בָּזֶה אִסּוּר רַק דְּהוּא מְגַנֶּה, וְהָנֵי מִילֵּי דְּלֹא עָשָׂה בָּזֶה הֶפְסֵק, אֲבָל אִם בֵּרַךְ עַל אֲזֶה דְּבָר מִצְוָה שְׁרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת אוֹ בִּרְכַּת הַנֶּהֱנִין, דְּהֶפְסֵק בָּזֶה בֵּין הַבְּרָכָה לְאוֹתוֹ דָּבָר, עָשָׂה אִסּוּר בָּזֶה (ג) וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ [פְּרִי מְגַדִּים בְּסִימָן נ"א (א"א סק"ג)]: (ב) שֶׁהֵם סוֹף בְּרָכוֹת. הַיְנוּ אַחַר בִּרְכַּת שׁוֹמֵר עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לָעַד [אוֹ אַחַר הַפּוֹרֵס סֻכַּת וְכוּ' שֶׁאוֹמְרִים בְּשַׁבָּת] שֶׁהוּא גְּמַר בְּרָכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע, אוֹ אַחַר בִּרְכַּת בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם שֶׁהוּא גְּמַר שֵׁשׁ בְּרָכוֹת רִאשׁוֹנוֹת שֶׁהֵם מִן הַתּוֹרָה, (ג) וְלֹא אַחַר בְּרָכוֹת רִאשׁוֹנוֹת דְּעַרְבִית וּדְשַׁחֲרִית, שֶׁאַף שֶׁהֵם שְׁתֵּי בְּרָכוֹת הֲלֹא אֵינָם בְּסוֹף הָעִנְיָן, וְאָמֵן לֹא שַׁיָּךְ אֶלָּא בִּגְמַר וְסִלּוּק הָעִנְיָן: (ג) אַחַר יְהַלְלוּךָ וְכוּ'. וְאַף עַל גַּב דְּאֵין עוֹנִין אָמֵן אַחַר עַצְמוֹ אֶלָּא דַּוְקָא אַחַר שְׁתֵּי בְּרָכוֹת סְמוּכוֹת, מִכָּל מָקוֹם הָנֵי מִקְרֵי סְמוּכוֹת, וְיִשְׁתַּבַּח סְמוּכָה לְבָרוּךְ שֶׁאָמַר, דְּהָא אָסוּר לְהַפְסִיק וּלְהָשִׁיחַ בֵּין בָּרוּךְ שֶׁאָמַר לְיִשְׁתַּבַּח הַלֵּל לִיהַלְלוּךָ [וּפְסוּקֵי דְּזִמְרָה שֶׁאוֹמְרִים בֵּינֵיהֶם לֹא מִקְרֵי הֶפְסֵק], מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּבְרָכָה אַחֲרוֹנָה שֶׁאַחַר בִּרְכַּת הַנֶּהֱנִין, אַף עַל גַּב דְּאִיכָּא גַּם כֵּן שְׁתֵּי בְּרָכוֹת אַחַת לְפָנֶיהָ וְאַחַת לְאַחֲרֶיהָ, כֵּיוָן שֶׁאֵין לָהּ אֲחִיזָה עִם בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁהֲרֵי רַשַׁ"י לְהַפְסִיק וּלְדַבֵּר בֵּין הַטְּעִימָה שֶׁאַחַר בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה לְבֵין בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה, הַוְיָא בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה כִּבְרָכָה מְיֻחֶדֶת: (ד) בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם. מִפְּנֵי שֶׁהוּא סוֹף בְּרָכוֹת שֶׁהֵם מִדְּאוֹרַיְיתָא, דִּבְרִכַּת הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב הַוְיָא מְדַרַבָּנָן, (ה) וּכְדֵי לְהַרְאוֹת שֶׁחִלּוּק יֵשׁ בֵּינֵיהֶם לְכָךְ עוֹנִים אַחֲרֶיהָ אָמֵן: (ה) שׁוֹמֵר עַמּוֹ וְכוּ'. אֲבָל אֵין עוֹנִין אַחַר יְרֹאוּ עֵינֵינוּ שֶׁמְּבָרֵךְ בְּעַצְמוֹ, כִּי הִיא אֵינָהּ שַׁיָּךְ לִבְרִכַּת קְרִיאַת שְׁמַע וְהַוְיָא כִּבְרָכָה מְיֻחֶדֶת: ב (ו) שֶׁלֹּא שָׁמַע כָּלָּה. אֶלָּא שָׁמַע רַק (ו) שֶׁמְּזַכִּיר הַשֵּׁם

שַׁעַר הַצִּיּוּן

רַבִּי עֲקִיבָא אִיגֶּר שָׁם. וּמַעֲנִינֵנוּ מִשְׁמַע דְּגַם סוֹפָהּ הוּא לְעִכּוּבָא, וְצָרִיךְ עִיּוּן קָצָת:

א (ו) דִּבְרֵי חֲמוּדוֹת בְּפֶרֶק הָרוֹאֶה (אות ז): (ז) וְלֹא גָּרַע זֶה מִתֵּבַת רַחֲמָנָא בְּסִימָן קס"ז סָעִיף י': (ג) נִרְאֶה פָּשׁוּט דְּהוּא הַדִּין אִם הִזְכִּיר אֵיזֶה שֵׁם מִשִּׁבְעָה שְׁמוֹת שֶׁאֵינָם נִמְחָקִין, דְּיָצָא כְּדִיעֲבַד, דְּלֹא גָּרַע כָּל זֶה מִתֵּבַת רַחֲמָנָא: (ד) וְעַל כֵּן לְפִי מַה שֶּׁהִסְכִּים הַפ"ח לְעֵיל בְּסִימָן קפ"ז סָעִיף י"א [ב'] בְּהָרַשַׁ"א (פ: ד"ה והא) דְּחָתִימַת הַבְּרָכָה מְעַכֶּב, אִם כֵּן צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְבָרֵךְ:

א (ו) הַגְּרָ"א בְּסִימָן נ"א: (ז) וְאִם עָנָה אָז אָמֵן אַחַר בְּרָכָה שֶׁעוֹשֶׂה אִישׁ אַחֵר, תְּלוּי

Mishna Brura Menukad © Copyright Oz Vehadar - עוז והדר
Sacred Text - If printed do not throw away, requires genizah

* מִתְחִלָּתָהּ וְעַד סוֹפָהּ, (ז) [ג]אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בְּאוֹתָהּ בְּרָכָה, (ח) * חַיָּב לַעֲנוֹת (ט) אַחֲרָיו (ט) [ב] אָמֵן. (י) אֲבָל אִם הָיָה * הַמְבָרֵךְ אֶפִּיקוֹרוֹס אוֹ פּוּתִי אוֹ [ד]תִּינוֹק, אוֹ הָיָה גָּדוֹל (יא) וְשָׁנָה מִמַּטְבֵּעַ הַבְּרָכוֹת, אֵין עוֹנִין אַחֲרָיו אָמֵן. הַגָּה: וְעוֹנִין אָמֵן (ג) אַחַר עַכּוּ"ם * אִם (יב) שָׁמַע כָּל הַבְּרָכָה מִפִּיו (הרבינו יונה פרק אלו דברים (מ, ד"ה כל זמן)): ג [ה]וְהָא דְּאֵין עוֹנִין אָמֵן אַחַר תִּינוֹק, דַּוְקָא (ז) [ד] בְּשָׁעָה (יג) שֶׁלּוֹמֵד הַבְּרָכוֹת לִפְנֵי רַבּוֹ, [ו]שֶׁמִּתְּרֵי לְלַמֵּד לְתִינוֹקוֹת הַבְּרָכוֹת כְּתִקָּנָן וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵם מְבָרְכִין (יד) לְבַטָּלָה

ג שם נ"ג (ע"ב).
ד רמב"ם פרק א' מהלכות ברכות (הי"ב).
ה שם בגמרא.
ו רמב"ם שם (הט"ו).

בַּאֵר הַיטֵב

ב (ט) אָמֵן. בְּמִדְרָשׁ אִיתָא, כְּשֶׁשּׁוֹמֵעַ אֶחָד מִתְפַּלֵּל דָּבָר אוֹ מְבָרֵךְ לְיִשְׂרָאֵל אֲפִלּוּ בְּלֹא הִזְכִּירַת הַשֵּׁם, חַיָּב לַעֲנוֹת אָמֵן, וְלָכֵן עוֹנִים אָמֵן אַחַר הָרַחֲמָן בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן. מָגֵן אַבְרָהָם (סק"ב): (ג) אַחַר עוֹבֵד כּוֹכָבִים. אֲבָל חִיּוּבָא לֵיכָּא. ט"ז (סק"ג). עַיֵּן שָׁם, וְעַיֵּן מָגֵן אַבְרָהָם (שם). וְאַף שֶׁעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים כּוֹנְנָן לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים מִכָּל מָקוֹם חוֹשְׁבוּ וְכוּ', כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב סוֹף סִימָן קנ"ו (ס"א): ג (ז) בְּשָׁעָה שֶׁלּוֹמֵד. אֲבָל גָּדוֹל בְּשָׁעָה שֶׁלּוֹמֵד בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נֶהֱגוּ שֶׁלֹּא לְהַזְכִּיר הַשֵּׁם בְּקְרִיאָתוֹ, וְכֵן בְּמַחֲזִיק בְּרָכָה (סק"א) כָּתַב שֶׁכֵּן כָּתַב בְּחַשְׁבֵּ"ץ קָטָן (סי' רי"ט) בְּשֵׁם מַהֲרַ"ם, וְאִינִי קוֹרֵא שֵׁם שֶׁל אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת בְּתַלְמוּד כִּי אִם הַשֵּׁם, עַיֵּן שָׁם.

שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה

ב [ב] אָמֵן. עַיֵּן בְּאֵר הַיטֵב. וּכְלְבוּשׁ כָּתַב שֶׁגְּדוֹל הָעוֹנֶה אָמֵן יוֹתֵר מִמְּבָרֵךְ, וְהִשִּׁיגוּ עָלָיו מִדְּאָמַר רַב חֲנִיל יִבָּרֵיךְ, וְעַיֵּן בְּאֹרַח חַיִּים בְּשָׁ"דְּ חִלּוּק מִשְׁפָּט סִימָן (שפ"ט) [שפ"ב] (סק"ד) וּבְקִצּוּר מִצְוֹת חֵלֶק א' סִימָן נ"ז, וּבְשְׁאֵלוֹת וּתְשׁוּבוֹת שִׁבְּסוֹף סֵפֶר שַׁעַר יוֹסֵף סִימָן ד' שֶׁהֵבִיא מִקְרִיטְקָ"א (חולין פו. ד"ה כוס של ברכה) קְהִלַּ"ף, וְעַיֵּן בְּבִרְכֵי יוֹסֵף (סק"ג) מַזָּה: ג [ד] בְּשָׁעָה שֶׁלּוֹמֵד. עַיֵּן בְּאֵר הַיטֵב (סק"ד). וּבְשְׁאֵילְתָּ יְעַבֵּץ (ח"א) סִימָן פ"א כָּתַב יֵשׁ הַזְהָרָה בְּאָמְצַע מִסְבַּבָּא בְּרָכָה הַבָּתוּבָה בַּשַּׁ"ס, יָכוֹל לֶאֱמְרָהּ, עַיֵּן שָׁם. וּבְרִבְרֵי יוֹסֵף (סק"ד) כָּתַב דְּדַרְגָּן קַשִּׁישָׁאי דְּאָמְרִי בְּרָכָה הַבָּתוּבָה בַּשַּׁ"ס, אֵינוֹ יוֹצֵא בִּשְׁמִיעָתָן, עַיֵּן שָׁם.

מִשְׁנָה בְּרוּרָה

וְסוֹף הַבְּרָכָה, חַיָּב לַעֲנוֹת אָמֵן אֲחָרָיו. (ו) וְיֵשׁ שֶׁפּוֹסְקִים דַּאֲפִלּוּ לֹא שָׁמַע רַק חֲתִימַת הַבְּרָכָה צָרִיךְ לַעֲנוֹת אָמֵן [אֲלִיָּה רַבָּה (סק"ב)]. וְעַיֵּן בְּחַיֵּי אָדָם (כלל ו ס"א) שֶׁהִכְרִיחַ דַּאֲפִלּוּ דַּעָה הָרִאשׁוֹנָה מוֹדָה הֵיכָא שֶׁיּוֹדֵעַ עַל אֵיזֶה בְּרָכָה הוּא עוֹנֶה, דְּצָרִיךְ לַעֲנוֹת, וּכְדִלְעֵיל בְּסִימָן קכ"ד בְּהַגָּ"ה עַיֵּן שָׁם: (ז) אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב. רְצוֹנוֹ לוֹמַר, וְכָל שֶׁכֵּן הֵיכָא שֶׁהוּא עַצְמוֹ חַיָּב בְּאוֹתָהּ בְּרָכָה וְרוֹצֶה לָצֵאת בְּבִרְכַּת הַמְבָרֵךְ, בְּוַדַּאי חַיָּב לַעֲנוֹת אָמֵן, לְהוֹרוֹת שֶׁגַּם הוּא מְחַזֵּק וּמְקַיֵּם דִּבְרֵי הַמְבָרֵךְ, אֲכָל אִז בָּעֵינַן דַּוְקָא שֶׁישְׁמַע כָּל הַבְּרָכָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף כִּדְלְעֵיל בְּסִימָן רי"ג סָעִיף ג': (ח) חַיָּב לַעֲנוֹת. דִּכְתִיב (דברים לב ג) 'כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא הָבוּ' וְגוֹ', וְאָמְרוּ חַזַ"ל [יוֹמָא ל"ז (ע"א)] אָמַר לָהֶן מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל כְּשֶׁאֲנִי מְבָרֵךְ וּמַזְכִּיר שֵׁם הַשֵּׁם יְתֵבָרַךְ, אַתֶּם הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ בְּעֵנְיַת אָמֵן: (ט) אַחֲרָיו אָמֵן. אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ כְּשֶׁשּׁוֹמֵעַ שֶׁאֶחָד מִתְפַּלֵּל דָּבָר אוֹ מְבָרֵךְ לְיִשְׂרָאֵל אֲפִלּוּ בְּלֹא הִזְכָּרַת הַשֵּׁם, חַיָּב לַעֲנוֹת אָמֵן. וְלָכֵן נִתְפַּשֵּׁט הַמִּנְהָג שֶׁעוֹנִין אָמֵן אַחַר הָרַחֲמָן בִּבְרִכַּת הַמָּזוֹן [אַחֲרוֹנִים]: (י) אֲבָל אִם הָיָה וְכוּ'. מִדְּכְלַל אֶפִּיקוֹרוֹס וְכוּ' (ס) בַּהֲדֵי תִּינוֹק וְגָדוֹל שָׁנָה, מַשְׁמַע דַּחֲדָא דִּינָא אִית לְהוּ, וְכִי הֵיכִי דִּבְתִינוֹק וְגָדוֹל שָׁנָה אֲפִלּוּ שָׁמַע כָּל הַבְּרָכָה מִפִּיהֶם לֹא יַעֲנֶה אָמֵן דְּהַבְּרָכָה הִיא לְבַטָּלָה, [א]כֵּן הוּא הַדִּין בְּאֵלּוּ. (ט) וְאַף עַל גַּב דִּבְגְּמָרָא (ברכות נא:) אָמְרִינַן שָׁאנֵי בְּכוּתִי עוֹנִין אָמֵן שָׁמַע כָּל הַבְּרָכָה מִפִּיו, הֵינוּ קֹדֶם שֶׁמְּצָאוּ לָהֶן דְּמוּת יוֹנָה בְּהַר גְּרִזִים שֶׁהָיוּ עוֹבְדִין לָהּ, אֲבָל אַחַר כָּךְ לֹא, דִּכְנָתָן לְהַר גְּרִזִים. וְאֶפִּיקוֹרוֹס נַמִּי אֵין כַּוָּנָתוֹ לַשָּׁמַיִם אֶלָּא לַעֲבוֹדַת גִּלּוּלִים. וְהַגְּרַ"א בְּבֵאוּרוֹ פָּסַק דִּבְאֵלּוּ הַשְּׁנַיִם אִם שָׁמַע כָּל הַבְּרָכָה מִפִּיו עוֹנֶה אַחֲרָיו אָמֵן: (יא) וְשָׁנָה וְכוּ'. וְדַוְקָא כְּשֶׁשָּׁנָה (י) בְּאֹפֶן דְּלֹא יָצָא בְּהַבְּרָכָה מַחֲמַת זֶה, וַהֲרֵי הוּא כְּמְבָרֵךְ בָּרְכָה לְבַטָּלָה דְּאָסוּר לַעֲנוֹת אָמֵן אַחֲרָיו: (יב) שָׁמַע כָּל הַבְּרָכָה. שְׁאֵין דַּרְךְ הָעוֹבֵד גִּלּוּלִים (יא) לְכַוֵּן לַעֲבוֹדַת גִּלּוּלִים כְּשֶׁמַּזְכִּיר הַשֵּׁם [וְנִרְאֶה (יב) דְּהוּא הַדִּין בְּמִי שֶׁשָּׁמַע מֵאֶחָד שֶׁהֶמִּיר דָּתוֹ לַעֲבוֹדַת גִּלּוּלִים]. וּמִכָּל מָקוֹם דַּעַת הַטַּ"ז (סק"ג) דְּאֵין עָלָיו חִיּוּב לַעֲנוֹת בְּכָעֵין כ"ם, רַק רְשׁוּת: ג (יג) שֶׁלּוֹמֵד וְכוּ'. רְצוֹנוֹ לוֹמַר, דְּאֵין שַׁיָּךְ לוֹמַר לְאַמֵּת וּלְקַיֵּם אֶת דִּבְרֵי הַמְבָרֵךְ, אַחֲרֵי דְּאֵין שָׁם בְּרָכָה עָלָהּ: (יד) לְבַטָּלָה. רְצוֹנוֹ לוֹמַר, שֶׁלּוֹמֵד הָרַב עִמָּהֶם הַבְּרָכוֹת שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּן, אֲפִלּוּ הָכִי מַתִּיר לְהַזְכִּיר שָׁם הַשֵּׁם, (יג) וַאֲפִלּוּ הָרַב יָכוֹל לְהַזְכִּיר הַשֵּׁם כְּדֵי לְלַמֵּד לְהַתִּינוֹק הַבְּרָכוֹת,

בְּאוּר הַלָּכָה

אֵירֵי בִּסְתָם אָמֵן עַל בְּרָכָה שֶׁאֵין מְחַיֵּב עַצְמוֹ כְּדַאֲיתָא בִּגְמָרָא (נג:), וְאִם כֵּן אֲפִלּוּ לֹא שָׁמַע סוֹף הַבְּרָכָה גַּם כֵּן צָרִיךְ לַעֲנוֹת אָמֵן אִם יוֹדֵעַ אֵיזֶה בְּרָכָה הָיָה, וְאֶפְשָׁר דִּכְנָתָן רַשַּׁ"י הוּא גַּם כֵּן דְּעַל יְדֵי שֶׁשּׁוֹמֵעַ סוֹף הַבְּרָכָה יוֹדֵעַ הוּא בְּאֵיזֶה בְּרָכָה עוֹמֵד הַמְבָרֵךְ, אֲבָל עַל הָרֹאשׁ וְתַלְמִידֵי רַבֵּנוּ יוֹנָה שֶׁכָּתְבוּ דְּצָרִיךְ לִשְׁמֹעַ גַּם כֵּן הַזְכָּרַת הַשֵּׁם מִפִּי הַמְבָרֵךְ בְּוַדַּאי קָשֶׁה, דְּהָא מִדְּבְרֵיהֶם בְּעַצְמָם לָעֵיל בְּפֶרֶק שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ בְּעֵנְיָנָא דְּאָמֵן יְתוֹמָה מוּכָח דְּלָכְלֵי עָלְמָא יָכוֹל לַעֲנוֹת אָמֵן בִּבְרָכָה שֶׁאֵין מְחַיֵּב בָּהּ אֲפִלּוּ לֹא שָׁמַע הַבְּרָכָה כְּלָל אִם יוֹדֵעַ עַל מָה הוּא עוֹנֶה, וְזֶהוּ בֵּין לְתִרוּץ קַמָּא אוֹ לְתִרוּץ בָּתְרָא שָׁם, עַיֵּן שָׁם בְּתַלְמִידֵי רַבֵּנוּ יוֹנָה (לה. ד"ה אין) וְהָרֹאשׁ"ש (פ"ז סי' י"ז). **וּלְוַלֵּא דְּסִתְמָא הָנֵי אֲמִינָא דְּגַם לְהָרֹאשׁ"ש וְתַלְמִידֵי רַבֵּנוּ יוֹנָה הָכִי הוּא, דְּבְעֵינַן רַק שֶׁיֵּדַע עַל מָה הוּא עוֹנֶה, וַאֲפִלּוּ לֹא שָׁמַע קוֹל הַמְבָרֵךְ בְּעַצְמוֹ רַק עַל יְדֵי אֲחֵרִים אוֹ שֶׁשָּׁמַע רַק סוֹף הַבְּרָכָה,** וְהָא דְּנָקְטוּ הַזְכָּרַת הַשֵּׁם, מִשּׁוּם דְּרָצָה לְסַיֵּם אֲבָל גַּבֵּי כּוּתִי אֲפִלּוּ שָׁמַע הַזְכָּרַת הַשֵּׁם לֹא מְהַנֵּי דְּשָׁמְּא כַּוָּנָתוֹ לְשֵׁם הַפֶּסֶל שֶׁהֲצַמִּידוּ לָהֶם בְּהַר גְּרִזִים, עַיֵּן שָׁם בְּתַלְמִידֵי רַבֵּנוּ יוֹנָה, וְכֵן יֵשׁ לוֹמַר כְּהָאי גַּוְנָא בִּדְבָרִי הָרֹאשׁ"ש, עַיֵּן שָׁם. **עוֹד יֵשׁ לוֹמַר, דִּלְעִנְיַן שִׁיְהֵא מֻתָּר לַעֲנוֹת אָמֵן דְּמֵיירֵי שֶׁלֹּא יְכִיתֵן אָמֵן יְתוֹמָה, דֵּי אִם יוֹדֵעַ עַל מָה הוּא עוֹנֶה,** וּכְזֶה אֶחָיו הֵהִיא דַּאֲלַכְסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם שֶׁהֲנִיפוּ בְּסוּדָרִין, **אֲבָל לְעִנְיַן שִׁיְהֵא חִיּוּב לַעֲנוֹת אָמֵן אֵינוֹ חִיּוּב עַד שִׁישְׁמַע הַזְכָּרַת הַשֵּׁם מִפִּי הַמְבָרֵךְ,** דְּהָא חִיּוּבָא דְּאָמֵן נוֹבַעַ מִדִּכְתִיב (דברים לב ג) 'כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא' וְאָמְרוּ חַזַ"ל (יומא ל.) שֶׁאָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל כְּשֶׁאֲנִי אוֹמֵר שֵׁם הַשֵּׁם אַתֶּם הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ בְּאָמֵן, וְעַל כֵּן בְּעֵינַן דַּוְקָא שִׁישְׁמַע הָעוֹנֶה הַזְכָּרַת הַשֵּׁם וְאָז יֵשׁ עָלָיו חִיּוּבָא, **וְצָרִיךְ עַיִן בְּדַעַת הָרֹאשׁ"ש וְתַלְמִידֵי רַבֵּנוּ יוֹנָה.** וְדַע, דִּסְתִימַת לְשׁוֹן הָרַמְבַּ"ם (פ"א ה"י"ג) שֶׁהִתְפַּקֵּחַ בַּשִּׂחְוֹק עֲרוּךְ מַשְׁמַע דְּאֲפִלּוּ לֹא שָׁמַע הַזְכָּרַת הַשֵּׁם רַק סוֹף הַבְּרָכָה לְבַדָּהּ גַּם כֵּן יַעֲנֶה אָמֵן, וְכֵן כָּתַב הָאֲלִיָּה רַבָּה (סק"ב), וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּכְתַּב לְקַמָּיהּ:

* **מִתְחִלָּתָהּ וְעַד סוֹפָהּ.** מִשּׁוּם דִּבְגְּמָרָא (נא:) מְסַיֵּם דִּלְעִנְיַן כּוּתִי בְּעֵינַן עַד שֶׁישְׁמַע כֻּלָּהּ [וַהֲיֵינוּ קֹדֶם שֶׁנִּזְרוּ עֲלֵיהֶן], לְהֶכִי נָקַט הַמְחַבֵּר גַּם כֵּן בְּלָשׁוֹן זֶה, דִּלְעִנְיַן יִשְׂרָאֵל לֹא בְּעֵינַן זֶה, **אֲבָל בָּאֶמֶת אֲפִלּוּ לֹא שָׁמַע גַּם סוֹף הַבְּרָכָה אִם יוֹדֵעַ אֵיזֶה בְּרָכָה שֶׁפָּרַךְ הַמְבָרֵךְ יָכוֹל לַעֲנוֹת אָמֵן לְכָלֵי עָלְמָא,** וּכְדִלְעֵיל בְּסִימָן קכ"ד סָעִיף ח' בְּהַגָּ"ה, עַיֵּן שָׁם, כֵּיוָן דְּהֵכָא אֵירֵי בְּשֶׁאֵין הַשּׁוֹמֵעַ רוֹצֶה לָצֵאת בְּאוֹתָהּ בְּרָכָה [וְדַוְקָא לָצֵאת בְּכָל פֶּסֶק לָעֵיל בְּסִימָן רי"ג סָעִיף ג' דְּבָעֵינַן דַּוְקָא עַד שֶׁישְׁמַע כֻּלָּהּ, עַיֵּן שָׁם]:

* **חַיָּב לַעֲנוֹת אַחֲרָיו אָמֵן.** עַיֵּן בְּטַ"ז (סק"ב) דְּמוּכָח מִינֵּיהּ שֶׁהוּא סוֹבֵר דְּגַם הַשּׁוֹתֵה מוֹדָה בְּעַצְמוֹ הַחִיּוּב, אֶלָּא שֶׁפּוֹטֵר דִּלְעִנְיַן חִיּוּבָא בְּעֵינַן דַּוְקָא שִׁישְׁמַע מִפִּיו כָּל הַבְּרָכָה, וְעַיֵּן בְּמַאֲמַר מָרְדְּכַי (סק"א) שֶׁגַּם הוּא מְצַדֵּד כֵּן, וְלֹא כְּשָׁאַר פּוֹסְקִים שֶׁנִּדְחֲקוּ בְּדִבְרֵי הַטּוּר:

* **הַמְבָרֵךְ אֶפִּיקוֹרוֹס.** עַיֵּן לָעֵיל בְּסִימָן (מ') [ל"ט] (ס"ד) בְּבֵאוּר הֲלָכָה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל שְׁכָתְבָן אֶפִּיקוֹרוֹס. **וּפְשׁוּט דְּפוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵינָם מַאֲמִינִים בְּדִבְרֵי חַזַ"ל הֵם כְּכוּתִים קֹדֶם שֶׁנִּזְרוּ עֲלֵיהֶם, דְּצָרִיךְ לַעֲנוֹת אַחֲרֵיהֶם אָמֵן כְּשֶׁשָּׁמְעוּ כָּל הַבְּרָכָה מִפִּיהֶם.** וְזֶהוּ דְּוַקָא לְעִנְיַן עֲנִיַּת אָמֵן לְבַד, **וּלְעִנְיַן צָרִיךְ לִשְׁאֹרֵי דְּבָר שֶׁבִּקְדוּשָׁה לֹא עָדִיף מִכַּת חֲצָרֵאִים,** וְעַיֵּן לָעֵיל בְּסִימָן נ"ה סָעִיף קָטָן מ"ז בְּמִשְׁנָה בְּרוּרָה:

* **אִם שָׁמַע כָּל הַבְּרָכָה.** הִנֵּה דַּעַת כַּמָּה אַחֲרוֹנִים שֶׁלְּדַעַת הָרַמְבַּ"ם אֵין עוֹנִין אַחֲרָיו בְּכָל גַּוְנֵי, וּמִכָּל מָקוֹם נִרְאֶה דִּלְמַעֲשָׂה יֵשׁ לִנְהֹג לְהַקֵּל, אַחֲרֵי דְּיֵשׁ פּוֹסְקִים שֶׁפּוֹטְרִין

שַׁעַר הַצִּיּוּן

(ז) רַשַּׁ"י (נא: ד"ה ענין) וְאוֹר זָרוּעַ (הל' סעודה סי' רי) וּבְרָטְנוּרָה (פ"ח מ"ח) וְשִׁיטָה מְקֻבֶּצֶת (נג: ד"ה אסיקנא). וּבְרֹאשׁ"ז בְּפֶרֶק שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ (לה. אות א) מִשְּׁמַע דְּהוּא סְבִירָא לֵיהּ אֲפִלּוּ לֹא שָׁמַע כְּלָל הַבְּרָכָה בְּעַצְמוֹ גַּם כֵּן מַתִּיר לַעֲנוֹת. וְעַיֵּן בְּבֵאוּר דִּבְרֵי הַשַּׁלְחָן הַמִּתְחִיל שֶׁלֹּא שָׁמַע כֻּלָּהּ: (ח) וְהַגְּרַ"א בְּמַסְקָנָתוֹ [בְּבֵאוּר דִּבְרֵי הַשַּׁלְחָן עָרוּךְ] וְהָרַמְבַּ"ם] עָרוּךְ מִדְּלָא פָּרֵט אֶלָּא עוֹבֵד גִּלּוּלִים: (ט) בַּיִת יוֹסֵף (ד"ה אבל הרמב"ם). **וּלְעִנְיַן שׁוֹבֵד גִּלּוּלִים יֵשׁ דֵּעוֹת בִּשִׁיטַת הָרַמְבַּ"ם** (פ"א הי"ג), יֵשׁ דִּסְבִירָא לְהוּ דִּסְכִירָא לֵיהּ לְהָרַמְבַּ"ם דְּעוֹבֵד גִּלּוּלִים דִּינוֹ כְּכוּתִי, וְיֵשׁ דִּסְבִירָא לְהוּ דְּאֵף הָרַמְבַּ"ם מוֹדֶה בְּעַכּוּ"ם דְּעוֹנָה אַחֲרָיו, וְהָאֲלִיָּה רַבָּה

לִיקוּטֵי דִּבְרֵי הָרַב: א] ובשו"ע הרב (ס"ב) כתב שכותי המברך ברכה מן הברכות שתקנו חכמים אין עונים אחריו אמן אלא א"כ שמע כל הברכה מפיו, שעשאום כנכרים לכל דבריהם, אבל אחר מין דהיינו האדוק לעבודה זרה אסור לענות אמן אפילו שמעו כל הברכה מפיו.

Mishna Brura Menukad © Copyright Oz Vehadar - עוז והדר
Sacred Text - If printed do not throw away, requires genizah